

Соціально-психологічні аспекти адаптації іноземних студентів до навчального процесу в українських ВНЗ

Доцент
С.В. Мітіна

Соціально-психологічна адаптація – результат і процес пристосування особистості до життя і діяльності в нових соціальних умовах.

Адаптація до навчання в ВМНЗ пов'язана зі зміною соціальної ситуації розвитку, це входження особистості в нову соціальну позицію і нову систему взаємин, що потребує зміни настанов, рис характеру, стереотипів поведінки, відповідно до нових вимог діяльності та нового оточення.

Ефективність навчання залежить *від успішності адаптації* до навчальної діяльності та нового соціокультурного середовища.

Кожний іноземний студент є представником певної країни з особливою ментальністю, своєрідним сприйняттям світу та повинен пристосуватися не лише до умов навчання в університеті, але й до специфіки **нового соціокультурного середовища**.

Міжкультурна адаптація – процес пристосування особистості до життя у новому соціокультурному середовищі, приймаючи його традиції, норми та діючи у відповідності до них.

Стратегії адаптивної поведінки обумовлені етнічної приналежністю особистості, особливостями національної самосвідомості.

Студенти-іноземці опиняються у ситуації **подвійної адаптації** – адаптації до умов навчання у конкретному ВМНЗ й адаптації до іншого соціокультурного середовища.

**Соціально-
психологічна
адаптація**

**активне
пристосування
індивіда до умов
навчання в ВМНЗ**

**міжкультурна
адаптація**

**засвоєння особистістю
нових цінностей,
практичних навичок
життя в умовах нової
соціокультурної
ситуації**

Фактори адаптації іноземних студентів до навчання у ВМНЗ України

Фізіологічний: вплив на організм зміни клімату, часових поясів, харчування, екологічної ситуації;

Психологічний: адаптивність особистості, тобто спроможність індивіда до адаптації;

Навчально-педагогічний: особливості організації системи навчання, контролю знань, самопідготовки, форм і методів організаційно-виховної роботи;

Соціально-побутовий: специфіка проживання у гуртожитку, соціально-психологічний клімат студентської групи тощо;

Комунікативний: нове мовне середовище;

Культурний: інокультурне середовище, інші світоглядні установки, стиль поведінки оточуючих людей, інтернаціональний і різнополовий характер груп тощо.

Конфлікт культурних норм часто призводить до «культурного шоку» (К.Оберг)

- підвищена напруга, безпредметна тривога;
- відчуття втрати (рідних, друзів, статусу тощо);
- відчуття відстороненості представників нової культури, неприйняття оточуючими;
- дизбаланс у рольовій сфері (нерозуміння соціальних ролей, ролевих очікувань, цінностях, почуттях та самоідентифікації);
- здивування, навіть обурення від визначених культурних розбіжностей;
- відчуття безпорадності, соціальної неадекватності;
- втрата мотивації до навчання.

Наслідки «культурного шоку»

Криза етнічної ідентичності:

- етнонігілізм;
- етнічна індіферентність;
- етноегоїзм;
- етноізоляція;
- етнофанатизм.

Етнічна інтолерантність – прояв нетерпимості у ставленнях та поведінці людини при взаємодії с людьми іншої культури.

Ресурси міжкультурної адаптації ІС

Суб'єктивні (особистісні якості):

Етнічна ідентичність – когнітивно-емоційне самовизначення індивіда у міжнаціональному соціальному просторі, що виявляється в усвідомленні, оцінюванні та переживанні своєї приналежності до окремого етносу;

Етнічна толерантність – терпимість до чужих переконань, вірувань, поведінки, яку людина виявляє щодо нового для себе етнокультурного середовища.

Об'єктивні:

Толерантне ставлення з боку викладачів, українських студентів, місцевих мешканців;

В процесі навчання врахування **національно-психологічних властивостей** студентів.

Адаптивність (психологічний фактор адаптації) - спроможність індивіда до адаптації, до продуктивної взаємодії та самореалізації особистості в реальному соціальному середовищі.

Вродженні основи адаптивності

Інстинкти,
темперамент
емоції, рівень
інтелекту,
конституція,
зовнішні дані,
фізичний стан
організму

Набуті основи адаптивності

Особистісні якості:
рефлексивність,
емпатійність,
ідентифікація,
емоційна стійкість,
вольова регуляція,
потреби,
ціннісні орієнтації

Види адаптивної спроможності іноземних студентів:

- 1) **фізіологічна адаптивність** (до клімату, екосистеми регіону, їжі, води тощо);
- 2) **психологічна адаптивність** (приспособування до нових видів життєдіяльності, до незвичайних життєвих ситуацій тощо);
- 3) **соціальна адаптивність** (сприйняття нових цінностей, норм поведінки, нових соціальних ролей, комунікативність, переорієнтація соціальних позицій тощо).

Типові труднощі адаптації ІС

об'єктивні (зумовлені новим змістом навчання, взаємодії)

Методичні (недостатня розробленість теорії та практики навчально-виховного процесу з іноземними студентами)

Педагогічні (неготовність деяких викладачів враховувати національно-психологічні, індивідуальні особливості)

Змістовно-предметні, організаційні.

суб'єктивні (пов'язані з особливостями адаптанта)

Мовні (недостатній рівень комунікативної компетенції та низький рівень володіння мовою);

Психологічні (невпевненість, тривожність, інтолерантність тощо)

Характер адаптації до інокультурного середовища і навчальної діяльності обумовлений індивідуальними і етнопсихологічними властивостями особистості.

Національно-психологічні особливості студентів країн Близького Сходу (Туреччина, Ліван, Сирія, Іран, Ірак)

Особливості національної самосвідомості:

- Колективізм (горизонтальний);
- Прагнення до скорочення дистанції між індивідом і «владою»;
- Орієнтація на індивідуальну мету;
- Завищена самооцінка, прагнення до лідерства;
- Сурове дотримання прийнятих у культурі норм і правил поведінки;
- Маскулінність (чіткий розподіл соціальних ролей між чоловіками та жінками);
- Екстравертність національної свідомості;
- Емоційна експресивність, конфліктність.

Особливості когнітивної сфери та пізнавальної діяльності студентів країн Близького Сходу

- Комунікабельність, контактність, гостинність;
- Недисциплінованість, непунктуальність, конфліктність;
- Слабкі навички самостійної роботи;
- Невміння чітко планувати навчальний час;
- Низький рівень пізнавальної активності;
- Переважає інтуїтивно-чуттєве мислення;
- Слухове сприйняття навчального матеріалу;
- Мимовільне запам'ятовування;
- Зовнішня мотивація навчання (здебільшого вибір фаху не за власними уподобаннями, а за бажаннями батьків)

Специфіка особистісно орієнтованого підходу до навчання студентів країн Близького Сходу

- акцент на дискусії в процесі навчання;
- тактовність і делікатність у спілкуванні;
- уникати надмірної демократичності;
- приділяти увагу формуванню навичок самоорганізації та дисципліни;
- емоційна, захоплива подача навчального матеріалу.

Національно-психологічні особливості студентів країн південно-східної Азії (Китай, Корея, Японія)

Особливості національної самосвідомості:

- Колективізм (вертикальний);
- Дотримання дистанції між індивідом і владою;
- Сурове дотримання прийнятих у культурі норм і правил поведінки;
- Високий ступень уникнення невизначеності (потреба у формальних правилах, сталих схемах життя);
- Високорозвинене почуття відповідальності як за себе, так і за товарищів;
- Повага до керівника (шанобливе ставлення до викладачів);
- Інтровертність національної свідомості;
- Некомунікабельність, замкнутість;
- Високий рівень емоційного контролю, самодисципліна.

Особливості когнітивної сфери та пізнавальної діяльності студентів країн південно-східної Азії

Працьовитість, старанність, наполегливість у навчанні;

Дисциплінованість, неконфліктність;

Орієнтовані на заучування, акумулювання знань, схильні слухати;

Віддають перевагу самотійним видам роботи (індивідуальним);

Високе почуття власної гідності, бажання бути кращим;

Перевага роботі на самоті, «кожен за себе» в навчанні;

Морально-етична мотивація (виховані у повазі до традицій, норм моралі, бережуть власну репутацію);

Високий рівень здатності запам'ятовувати інформацію;

Візуально-просторове сприйняття, образне мислення;

Розвинене абстрактне мислення;

Індуктивна логіка мислення (від часткового до загального, від фактів до гіпотези)

Специфіка особистісно орієнтованого підходу до навчання студентів країн південно-східної Азії

- використання самостійних видів робіт;
- індивідуальні завдання для розміркування;
- акцент на візуальних методах навчання (візуальні асоціації, знаходження аналогії);
- можливий диспут зі складних питань теми;
- використання мотивація особистісних досягнень і морально-етичної мотивації;
- чіткість у постановки завдань і термінів їх виконання;
- уникати надмірної демократичності, яка може бути сприйнята як слабкість викладача та призведе до втрати контролю над навчальним процесом.

Національно-психологічні особливості англomовних африканських студентів (Нігерія, Кенія, Уганда)

Підвищена реакція на «небезпеку»;

Мінливість і нестійкість настроїв, конфліктність;

Легко збуджуються і дратуються;

Обмежуються спілкуванням із співвітчизниками;

Незалежність у поведінці, скритність;

Інтенсивне внутрішнє життя, мрійливість,

Самовпевненість, завищена самооцінка;

Вимогливі до організації навчального процесу;

У навчальній сфері – ретельність, працьовитість;

Схильність до повільного навчання та засвоєння нових понять (довго думають, повільно відповідають).

Специфіка особистісно орієнтованого підходу до навчання англомовних африканських студентів

Помірний темп проведення занять (уникати надмірної емоційності);

Відкритість і делікатність у спілкуванні;

Увага профілактиці конфліктних ситуацій;

Не рекомендується застосовувати демократичний стиль спілкування;

Дієва форма педагогічного впливу - *індивідуальна бесіда.*

Національно-психологічні особливості франкомовних африканських студентів (Сенегал, Конго, Малі)

Відкритість, контактність, активність;

Невпевненість у собі, низька самооцінка;

Схильність до тривожності;

У навчальній діяльності:

Відповідальність, працьовитість, вдумливість;

Відкритість для комунікації;

Схильність до конкурентності;

Брак самоконтролю.

Специфіка особистісно орієнтованого підходу до навчання франкомовних африканських студентів

- Поєднання емоційності та раціональності;
- Вимагати точності у виконанні завдання;
- Щирість і відвертість у спілкуванні;
- Особлива увага розвитку навичок самоорганізації та самодисципліни.

Компоненти готовності іноземних студентів до навчання в ВМНЗ

**соціально-
адаптаційний**

**комунікативно-
лінгвістичний**

**професійно-
когнітивний**

Соціально-адаптаційний КОМПОНЕНТ

- соціокультурні знання та вміння їх використовувати у взаємодії;
- залучення до цінностей культури, прийняття норм і практичне їх застосування;
- адекватні взаємини з однокурсниками, викладачами та адміністрацією ВМНЗ;
- вміння користуватися формами мовленнєвого етикету;
- толерантне ставлення до культурних особливостей інших студентів.

Комунікативно-лінгвістичний компонент

- **професійно-мовленнєві знання**
(знання правил мови, фонологічних, лексичних, граматичних одиниць мови та способів їх функціонування в мовленні);
- **професійно-мовленнєві вміння та навички**
(вступати в комунікацію на побутові та навчально-професійні теми, адекватно розуміти зміст прочитаного або почутого тексту, передавати зміст прочитаного, будувати власне висловлювання, брати участь в діалозі).

Професійно-когнітивний компонент

навчально-професійні знання: знання з базових предметів);

навчально-професійні вміння: застосовувати здобути знання під час розв'язування навчально-професійних завдань;

- потреба в активному засвоєнні нових професійно-вагомих знань;
- прагнення до професійного саморозвитку, самореалізації та готовності до навчально-професійної діяльності;
- розуміння ролі обраної професії;
- усвідомлення цінностей професійної діяльності (гуманності, милосердя, відповідальності).

Умови успішної адаптації ІС до освітнього середовища України

- довузівська підготовка на підготовчому факультеті формує мовну та соціокультурну компетенцію;
- організація міжособистісної взаємодії між викладачами і студентами; студентами-новачками і старшокурсниками; студентами у групі, на факультеті, що є представниками різних країн і культур.
- участь у позааудиторних заходах (екскурсії, тематичні вечори, спортивні змагання, концерти, наукові конференції, олімпіади тощо).
- **врахування при навчанні національно-психологічних особливостей студентів-іноземців.**

Дякую за увагу!

